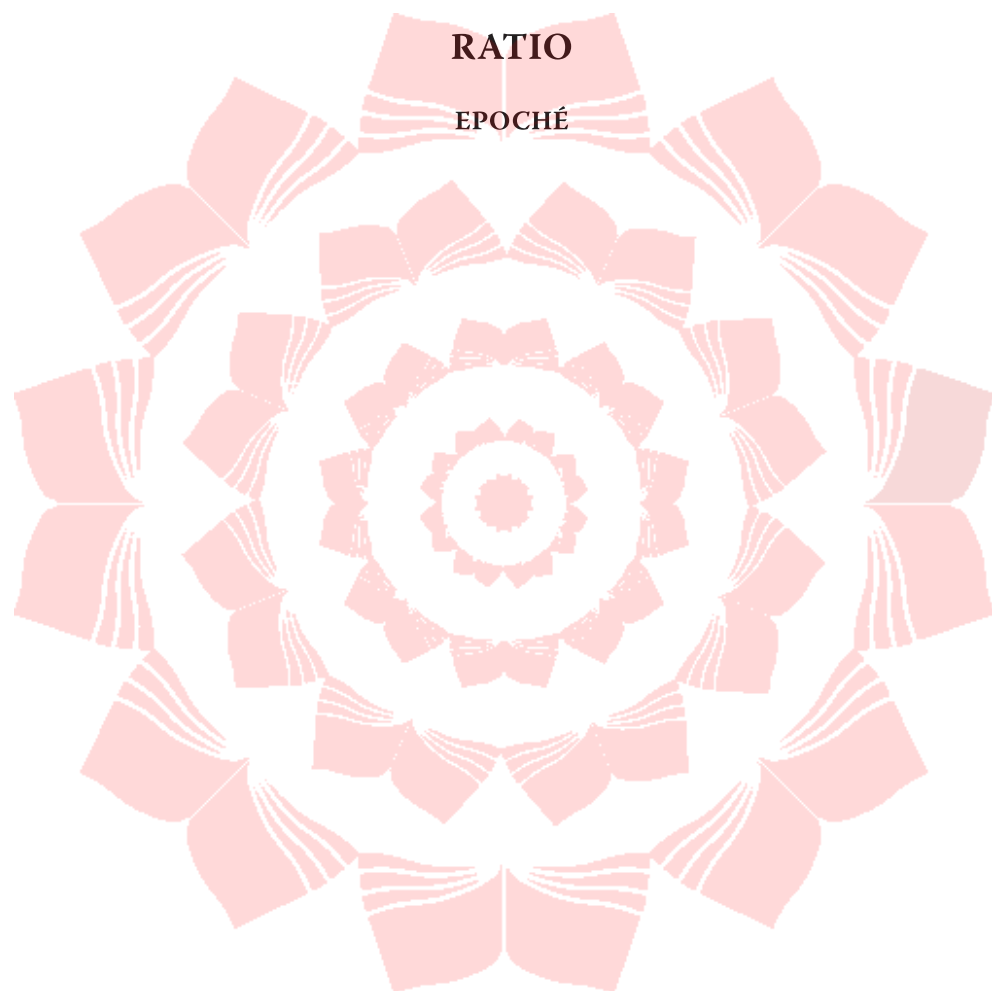

Colecția **Epoché** este coordonată de
Iulian Apostolescu

SARA HEINÄMAA este profesoară de filozofie la Universitatea din Jyväskylä, Finlanda. Ea este specializată în fenomenologie, existențialism, filozofia minții și istoria filozofiei și a publicat pe larg în aceste domenii, referitor la normativitate, valori, emoții, întrupare, personalitate, intersubiectivitate și gen. Ea este expertă în fenomenologia husserliană, dar a contribuit, de asemenea, la înțelegerea fenomenologiei existențiale și a metodelor sale, în special a filozofilor lui Merleau-Ponty, Beauvoir, Sartre și Levinas. Heinämaa este coautor al cărții *Birth, Death, and Femininity* (2010), autor al cărții *Toward a Phenomenology of Sexual Difference* (2003) și a coeditat mai multe volume, inclusiv *Contemporary Phenomenologies of Normativity: Norms, Goals, Values* (2022), *Why Method Matters: Phenomenology as Critique* (2022), *Phenomenology and the Transcendental* (2014), și *Consciousness* (2007).

SARA HEINÄMAA

Către o fenomenologie
a diferenței sexuale

Husserl, Merleau-Ponty, Beauvoir

Traducere din engleză de
Raluca Bujor

Ratio et Revelatio
2024

Seria *Epoché* este coordonată de Iulian Apostolescu

Titlul original: *Toward a Phenomenology of Sexual Difference:*
Husserl, Merleau-Ponty, Beauvoir
Published in the United States of America
by Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
Copyright 2003 by Sara Heinämaa

Redactor: Otniel Vereș
Coperta: Gabi Giulușan
DTP: Gabi Giulușan

Tipărit la Print Expert, România

Copyright © Ratio et Revelatio, 2024

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HEINÄMAA, SARA

Către o fenomenologie a diferenței sexuale : Husserl,
Merleau-Ponty, Beauvoir / Sara Heinämaa ; trad. din engleză
de Raluca Bujor. - Oradea : Ratio et Revelatio, 2024

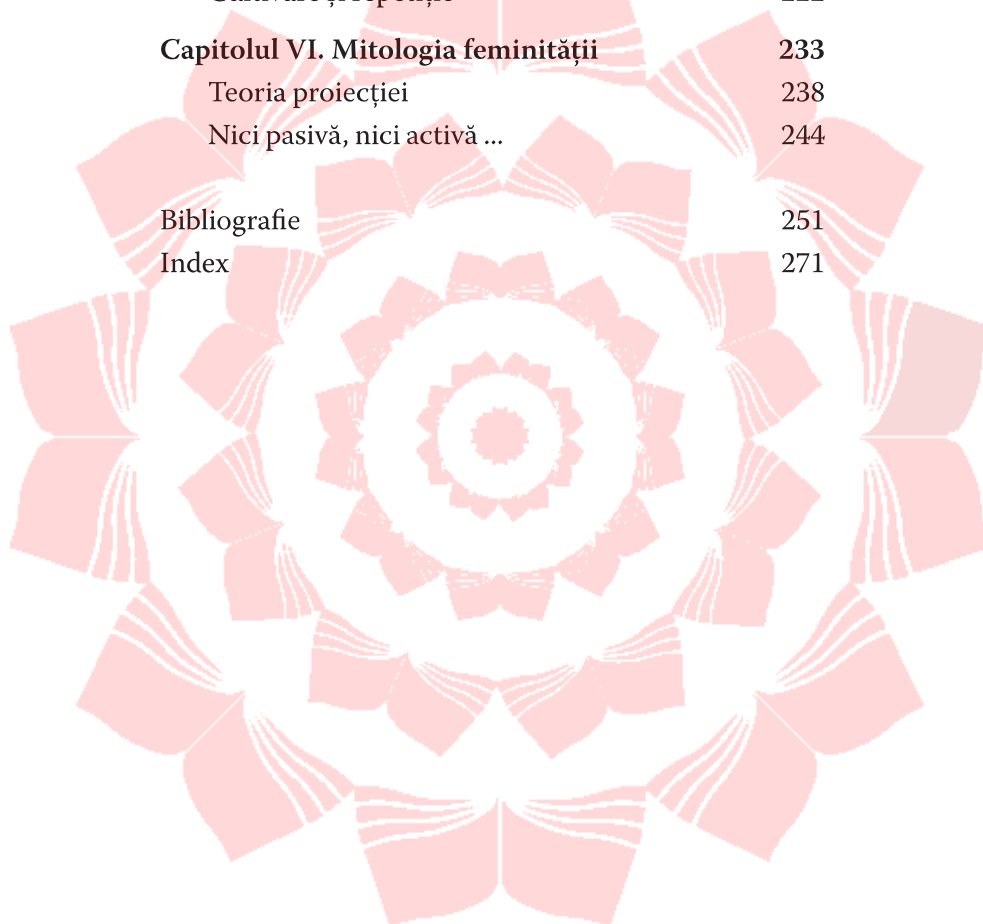
Conține bibliografie
ISBN 978-630-6657-17-9
I. Bujor, Raluca (trad.)
305

Editura Ratio et Revelatio
Str. Sofiei nr. 3, Oradea, Bihor, România, 410183
e-mail: office@ratioetrevelatio.com
www.ratioetrevelatio.com

Cuprins

Listă de abrevieri	7
Introducere	11
Capitolul I. Filozoful și Scriitorul	29
O critică a filozofiei sistematice	40
O critică a modelului matematic	50
Capitolul II. Trupul viu	63
O fenomenologie a relațiilor sexuale	66
Trupul viu în atitudinea naturalistă	75
Atitudinea personalistă	84
Stiluri de-a fi	95
Capitolul III. Trupuri sexuale și erotice	113
Citindu-l pe Husserl	114
Problema sinelui	122
Instrumente și expresie	130
Sexualitate și existență	137
Trupul feminin: o povară?	147
Capitolul IV. Întrebări despre femei	159
Alteritate și subordonare	172
Obiectivitate și etică	182

Capitolul V. O genealogie a supunerii	193
Invenții și riscuri	201
Corpul în travaliu	209
O remarcă privitoare la acțiuni și obiecte	219
Cultivare și repetiție	222
Capitolul VI. Mitologia feminității	233
Teoria proiecției	238
Nici pasivă, nici activă ...	244
Bibliografie	251
Index	271

Listă de abrevieri

BEAUVOIR:

AS: *All Said and Done*

DSI: *Le deuxième sexe I: les faits et les mythes*

DSII: *Le deuxième sexe II: l'expérience vécue*

EA: *The Ethics of Ambiguity*

FA: *La force de l'âge*

FCI: *La force des choses I*

FCII: *La force des choses II*

FCE: *Force of Circumstance*

M: *Mémoires d'une jeune fille rangée*

MA: *Pour une morale de l'ambiguïté*

ME: *Memoirs of a Dutiful Daughter*

MP: „La phénoménologie de la perception de M. Merleau-Ponty”

PC: *Pyrrhus et Cinéas*

PL: *The Prime of Life*

SS: *The Second Sex*

T: *Tout compte fait*

DESCARTES:

AT: *Œuvres de Descartes (The Philosophical Writings of Descartes)*

FINK:

CM6: VI. *Cartesianische Meditation: Teil 1. Die Idea einer transzendentalen Methodenlehre, Husserliana: Dokumente: Band II/1 (The Sixth Cartesian Meditation)*

HEIDEGGER:

SZ: *Sein und Zeit (Being and Time)*

HUSSERL:

CM: *Cartesianische Meditationen und pariser Vorträge, Husserliana, Band I (Cartesian Meditations)*

EU: *Erfahrung und Urteil: Untersuchungen zur Genealogie der Logik (Experience and Judgment: Investigations in a Genealogy of Logic)*

FI: „Foundational Investigations of the Phenomenological Origin of Spatiality of Nature”

IdI: *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie, Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie, Husserliana, Band III (Ideas: General Introduction to Pure Phenomenology)*

IdII: *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie, Zweites Buch: Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution, Husserliana, Band IV (Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy, Second Book: Studies in the Phenomenological Constitution)*

ISIII: *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität: Texte aus dem Nachlass, Dritter Teil: 1929-935, Husserliana, Band XV*

K: *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie: Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie, Husserliana, Band VI* (*The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy*)

LUI: *Logische Untersuchungen, Erster Band: Prolegomena zur reinen Logik, Husserliana XVII* (*Logical Investigations*)

LUII/1: *Logische Untersuchungen, Zweiter Band I: Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis, Husserliana XIX/1* (*Logical Investigations*)

OG: „Die Frage nach dem Ursprung der Geometrie als intentionalhistorisches Problem“

KIERKEGAARD:

CUP: *Concluding Unscientific Postscript*

FB: „Frygt og Bæven, Dialektisk Lyrik“ (*Fear and Trembling – Repetition, Kierkegaard's Writings*)

SD: „Sygdommen til døden“ (*Sickness unto Death*)

TA: *Two Ages*

LÉVINAS:

TO: *Le temps et l'autre* (*Time and the Other*)

TI: *Totalité et infini: Essai sur l'extériorité* (*Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*)

MERLEAU-PONTY:

EP: „Éloge de la philosophie“ („In Praise of Philosophy“)

PP: *Phénoménologie de la perception* (*Phenomenology of perception*)

S: *Signes (Signs)*

SN: *Sens et non-sens (Sense and Non-Sense)*

VI: *Le visible et l'invisible (The Visible and the Invisible)*

NIETZSCHE:

FW: „Die fröhliche Wissenschaft” (*The Gay Science*)

GD: „Götzen-Dämmerung” (*The Twilight of the Idols*)

GM: „Zur Genealogie der Moral: Eine Streitschrift”

SARTRE:

EN: *L'être et le néant: Essai d'ontologie phénoménologique (Being and nothingness: A phenomenological essay on ontology)*

Introducere

Această carte examinează opera lui Simone de Beauvoir, *Al doilea sex* (1949), în contextul filozofiei fenomenologice. Plasând cercetarea lui Beauvoir în interiorul cadrului teoretic furnizat de reflecțiile metodologice ale lui Husserl și Merleau-Ponty, îi voi reinterpretă mizele și rezultatele.

Nu ofer o exegeză a lucrării *Al doilea sex*. Mai degrabă, scopul meu este de a reflecta în siajul direcțiilor pe care lucrarea lui Beauvoir le sugerează și de a duce mai departe intuiția filozofică a acesteia. În consecință, voi eluda mai multe secțiuni considerate de obicei ca fiind esențiale pentru feminismul autoarei. În schimb, mă voi concentra asupra unor detalii considerate nesemnificative, dar pe care eu le estimez capitale dimensiunii fenomenologice a reflecțiilor feministe ale lui Beauvoir¹.

Cartea mea contestă interpretarea tradițională conform căreia afirmațiile lui Beauvoir sunt în cea mai mare parte empirice. Eu susțin că *Al doilea sex* nu este

¹ Pentru liniile metodologice călăuzitoare ale lucrării mele, a se vedea comentariile lui Merleau-Ponty pe marginea interpretării sale la Descartes, în *Vizibilul și invizibilul* (1964).

nici o explicație socio-istorică, nici o declarație a drepturilor femeilor, ci o cercetare filozofică. Principalele teze avansate de Beauvoir nu privesc nici construcția socio-istorică a *genului*, nici fundamentarea lui materială în datul natural al *sexului*. Mai degrabă, ele privesc ambiguitatea trupului viu și expresiile duale ale acestuia, femininul și masculinul.

În pofida faptului că, începînd cu debutul anilor '80, mai mulți cercetători au pus în evidență faptul că investigația lui Beauvoir este de natură filozofică, interpretarea tradițională este încă acceptată la scară largă². Lucrarea *L'étude et le rouet* a lui Michèle Le Dœuff (*Hipparchia's Choice: An Essay Concerning Women, Philosophy, Etc.*, [1989] 1991) a făcut muncă de pionierat în această privință. Le Dœuff arată că scrierea lui Beauvoir cuprinde o revizuire radicală a elementelor conceptuale și imaginare ale filozofiei lui Sartre, o revizuire nu doar a punctului de vedere androcentric al acestuia asupra sexualității, ci și a noțiunii lui dualiste de ființă. În linii asemănătoare, Margaret Simons ([1981] 1999) a argumentat că *Al doilea sex* oferă o critică implicită a lui Sartre³. Alți cercetători au dezvoltat interpretarea anti-sartriană, punînd în lumină și alte diferențe între reflecțiile filozofice ale lui Beauvoir și cele ale lui Sartre⁴.

² A se vedea, de exemplu, Gatens (1991, 48-59); Hekman (1990, 103, 143-144); Diprose (1994, 115); Grosz (1994, 15-16); Chanter (1995, 45-79).

³ De asemenea în Simons [1986] 1999, [1990] 1999.

⁴ Pentru argumente anti-sartriene, a se vedea de asemenea Butler 1986, 1987, 1997.

Lucrarea Evei Lundgren-Gothlin (1991) confirmă că Beauvoir nu a pus pur și simplu în aplicare ideile lui Sartre, ci a fost o gânditoare independentă, originală.

În orice caz, cei mai mulți comentatori presupun că, în momentul în care Beauvoir se distanțează de concepțiile și teoriile lui Sartre, ea se îndepărtează în același timp de restul mișcării fenomenologice⁵. Le Dœuff face această presupunere în mod explicit. Ea pune semnul egal între fenomenologie și transformarea acesteia de către Sartre, conchizând că atacul pe care Beauvoir îl lansează împotriva subiectivismului sartrian se aplică în egală măsură ansamblului fenomenologiei. Astfel, Le Dœuff poate să afirme că „subiectul” libertății, ceea ce Beauvoir ar dori ca femeile să „devină are puțin de-a face cu subiectul fenomenologic pe care Sartre l-a moștenit din zilele sale husserliene, ca poziție teoretică” (Le Dœuff 1991, 99, cf. 108).

Voi arăta că aceasta este o concluzie pripită, fondată pe o concepție unilaterală a fenomenologiei. Voi argumenta că expunerea lui Beauvoir despre feminitate și diferența sexuală este fenomenologică în intențiile și metodele ei. Principalul punct de plecare al autoarei este noțiunea husserliană de *trup viu*⁶, a cărei elaborare o

⁵ De asemenea, acei comentatori care susțin că filozofia lui Beauvoir este sartriană nu văd nici o diferență esențială între abordarea ontologică a lui Sartre și metoda fenomenologică a lui Husserl. Pentru o astfel de poziție, a se vedea Pilardi 1999.

⁶ Am tradus *living body* prin „trup viu” mai degrabă decât „corp viu”, întrucât *body* trimite în acest context la termenul german *Leib*, iar nu la *Körper* (a se vedea nota 10). În timp ce limba engleză nu dispune decât de termenul *body* pentru a desemna atât corpul

descoperă în lucrarea lui Merleau-Ponty, *Fenomenologia percepției* (1945).

Lucrarea lui Merleau-Ponty i-a oferit lui Beauvoir descrieri detaliate ale trupului, ale sexualității, motricității și temporalității acestuia. Dar ceea ce a impresionat-o în cel mai înalt grad a fost faptul că Merleau-Ponty propunea o alternativă viabilă la „ontologia fenomenologică” a lui Sartre, aceasta din urmă fiind pusă în dificultate de problemele solipsismului și dualismului⁷. *Fenomenologia percepției* i-a adus garanții lui Beauvoir în privința afirmațiilor lui Husserl conform cărora fenomenologia nu este nici o teorie epistemologică, nici un sistem solipsist, ci, în mod fundamental, o filozofie a corporalității și a intersubiectivității. Când și-a asumat sarcina de a scrie despre sexualitate, ea nu era alt discipolul lui Sartre, cât o cititoare a mai multor discipoli husserlieni, Merleau-Ponty și Heidegger, dar de asemenea Fink și Lévinas.

Lucrarea mea continuă direcția de cercetare inaugurată de Sonia Kruks în *Situation and Human Existence* (1990). Cartea lui Kruks a pus în lumină asemănări semnificative între conceptele de *situație* întrebuințate de Beauvoir și Merleau-Ponty. Am dezvoltat deja acest punct de vedere în altă parte, arătând că noțiunea lui Beauvoir de „femeie” înțelegea ca *devenire* este diferită

(*Körper*), cât și trupul (*Leib*), în limba română putem păstra distincția prezentă în germană, apelând la perechea terminologică corp-trup (n. tr.).

⁷ Subtitlul lucrării *Ființă și neant* (1943) a lui Sartre este „Eseu de ontologie fenomenologică”.